



EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

1959 · 50 · 2009

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

КИРОВА И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 31836/04 г.)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

2 юли 2009 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

02/10/2009 г.

Това решение може да претърпи редакционни промени.

По делото на Кирова и други срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), заседаващ като камера в състав:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *председател*,
Райт Марусте (Rait Maruste),
Карел Юнгвирт (Karel Jungwiert),
Ренате Йегер (Renate Jaeger),
Марк Вилигер (Mark Villiger),
Миряна Лазарова Трайковска (Mirjana Lazarova Trajkovska),

съдии,

Павлина Панова, *съдия ad hoc*

и Клаудия Вестърдик, *секретар на Отделението*,

след проведено закрито заседание на 9 юни 2009 г.,

се произнесе със следното съдебно решение, постановено на същата дата:

ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба (№ 31836/04 г.) срещу Република България, подадена на 23 юли 2004 г. пред Съда на основание на чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от трима български граждани – г-жа Тодорка Атанасова Кирова, г-н Атанас Христов Ковачев и г-жа Кристина Христова Ковачева („жалбоподателите“).

2. Жалбоподателите са представлявани от г-жа С. Маргаритова-Вучкова – адвокат, практикуващ в град София. Българското правителство („правителството“) е представлявано от своя агент – г-жа М. Димова от Министерството на правосъдието.

3. Първата жалбоподателка твърди по-специално, че е лишена от собствеността си в нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията. Останалите жалбоподатели твърдят нарушения на чл. 8 от Конвенцията.

4. На 3 април 2008 г. председателят на Пето отделение решава да изпрати уведомление за жалбата до правителството. Съдът решава също така да разгледа едновременно допустимостта и съществото на жалбата (чл. 29, ал. 3 от Конвенцията).

5. Съдия Калайджиева, избрана по отношение на България, се оттегля от заседанието по делото. На 30 януари 2009 г. правителството посочва на нейно място Павлина Панова като съдия *ad hoc* (чл. 27, ал. 2 от Конвенцията и чл. 29, ал. 1 от Правилника на Съда).

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

6. Жалбоподателите са родени съответно през 1953, 1975 и 1974 г. и живеят в град София. Първата жалбоподателка е майка на втория и третата жалбоподатели.

7. През 1984 г. първата жалбоподателка закупува от Столична община двустаен апартамент от 61 квадратни метра.

8. Апартаментът е конфискуван от държавата от г-н С. М., който през 1983 г. е осъден за шпионаж и държавна измяна и му е наложено наказание лишаване от свобода и конфискация на имуществото му. С решение от 20 април 1990 г. Върховният съд отменя присъдата на г-н С. М., като установява, че съдилищата са нарушили приложимите процедурни правила.

9. През 1997 г. г-н С. М. предявява ревандикационен иск срещу първата жалбоподателка.

10. С окончателно решение от 16 април 2004 г. Върховният касационен съд уважава иска. Той установява, че договорът, по силата на който първата жалбоподателка е придобила въпросния апартамент през 1984 г., не е подписан от кмета, както се изисква от закона, а от друг служител в общината. Това прави титулт за собственост на първата жалбоподателка нищожен от самото начало. Тя не може да е придобила апартамента също и по давност, тъй като преди 1996 г. държавна собственост не може да бъде придобита по този начин. Поради това апартаментът е останал държавна собственост и съдебното решение от 20 април 1990 г. има ефект на възстановяване на правото на собственост на г-н С. М. над него.

11. През август 2004 г. жалбоподателите, всички живеещи в апартамента, го освобождават. Първата и втория жалбоподатели наемат друг апартамент и се преместват там.

12. През април 2004 г. те кандидатстват за общински апартамент под наем и през юни 2007 г. им е предложен двустаен апартамент в покрайнините на града. Те отказват предложението.

13. През май 2004 г. първата жалбоподателка подава заявление за получаване на компенсаторни записи по Закона за обезщетяване на собственици на одържавени имоти от 1997 г. Според последната налична в Съда информация от октомври 2008 г. областният управител все още не е взел решение по искането.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

А. Общ контекст и правни разпоредби относно реституцията на национализирани имоти

14. Описани са в решението на Съда по делото *Великови и други срещу България*, № 43278/98, № 45437/99, № 48014/99, № 48380/99, № 51362/99, № 53367/99, № 60036/00, № 73465/01 и № 194/02, 15 март 2007 г.

15. Що се отнася до обезщетението чрез жилищни компенсаторни записи, то е предвидено в Закона за обезщетяване на собственици на одържавени имоти от 1997 г. („Закон за обезщетяването”). Според чл. 5, ал. 3 от този закон лицата, жилищата на които са възстановени на бившите собственици по реда на чл. 7 от Закона за възстановяване собствеността върху одържавени недвижими имоти, също биха могли да получат такива записи.

Б. Нищожност на договори и придобиване по давност

16. Съгласно българското гражданско право договор, който е нищожен, се счита, че никога не е водил до каквито и да било права и задължения на страните. Не съществува ограничение във времето за обявяване на договора за нищожен.

17. Преди 1996 г. държавна собственост не може да бъде придобита по давност.

В. Закон за амнистия и връщане на отнето имущество от 1991 г. („Закон за амнистията”) и Закон за изпълнение на наказанията от 1969 г.

18. Редица престъпления от политически характер, включително шпионаж и държавна измяна, извършени преди декември 1989 г., са амнистирани по силата на Закона за амнистията. Той предвижда също, че всяко имущество, конфискувано от осъдените лица за тези престъпления, следва да бъде върнато, при условие че все още е собственост на държавата; когато то е станало частна собственост, заинтересованите лица следва да получат парична компенсация или друго имущество.

19. Законът за изпълнение на наказанията от 1969 г. предвижда, че когато е наложена конфискация и впоследствие тя е отменена, всяко конфискувано имущество следва да бъде върнато (чл. 151); когато не е възможно да се върне, заинтересованите лица трябва да получат паричната му равностойност по пазарни цени.

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1 КЪМ КОНВЕНЦИЯТА

20. Първата жалбоподателка се оплаква на основание чл. 1 от Протокол № 1, че е лишена от собствеността си произволно, не по своя вина и без адекватно обезщетение.

21. Чл. 1 от Протокол № 1 гласи:

„Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право.

Предходните разпоредби не накърняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито сметнат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.”

22. Правителството твърди, че първата жалбоподателка не е изчерпала вътрешноправните средства за защита, защото е могла да поиска да бъде настанена в друг общински апартамент и защото областният управител все още не се е произнесъл относно искането ѝ за компенсаторни записи. Правителството по-нататък твърди, че лишаването от собственост на първата жалбоподателка не е произволно, а е в съответствие със закона за постигане на законна цел. По негово мнение е постигнат справедлив баланс, тъй като първата жалбоподателка има право да получи компенсаторни записи по Закона за обезщетяването.

23. Първата жалбоподателка оспорва тези доводи. Тя посочва, че е отказала да бъде настанена в общинския апартамент, който ѝ е предложен, защото той е в покрайнините на София и не е подходящ за нея и за втория жалбоподател. Тя смята, че най-вероятно няма да получи никакво обезщетение по Закона за обезщетяването, тъй като не отговаря на изискванията.

24. Първата жалбоподателка също така твърди, че по силата на Закона за амнистията от 1991 г. и Закона за изпълнение на наказанията (вж. параграфи 18 – 19 по-горе) г-н С. М. е трябвало да получи друг имот или парично обезщетение, следователно апартаментът не е трябвало да ѝ бъде отнет.

А. Допустимост

25. Съдът намира, че въпросът за изчерпване на вътрешноправните средства за защита, повдигнат от правителството (вж. параграф 22 по-горе), е свързан с основателността на настоящата жалба. Следователно, за да се избегне предрешаването на последната, двата въпроса трябва да бъдат разгледани заедно. Съответно Съдът постановява, че въпросът за изчерпване на вътрешноправните средства за защита трябва да се присъедини към разглеждането на жалбата по същество.

26. По-нататък Съдът отбелязва, че жалбата не е явно необоснована по смисъла на чл. 35, ал. 3 от Конвенцията и не е недопустима на друго основание. Следователно трябва да бъде обявена за допустима.

Б. По същество

27. Съдът счита, че фактите, от които е налице оплакване, представляват намеса в правото на собственост на първата жалбоподателка и следва да бъдат разгледани в рамките на второто изречение на първата алинея на чл. 1 от Протокол № 1 като отнемане на собственост – както в други подобни дела, които се отнасят до ефекта върху трети лица на извършената в България реституция след падането на комунизма (вж. *Великови и други срещу България*, цитирано по-горе, §§ 159 – 161, и *Манолов и Рачева-Манолова срещу България*, № 54252/00, § 35, 11 декември 2008 г.).

28. Следователно Съдът трябва да прецени дали лишаването от собственост е законосъобразно и в интерес на обществото и дали властите са намерили точен баланс между интереса на общността и изискванията за защита основните права на индивида.

29. Съдът счита, че намесата е предвидена от закона, тъй като националните съдилища прилагат съществуващите правила на гражданското право за нищожност на договорите (вж. параграфи 10 и 16 по-горе). Освен това той е на мнение, че макар лишаването от собственост да не произтича директно от прилагането на специалното законодателство относно реституцията на национализирани имоти, както е по делото *Великови и други*, цитирано по-горе, то все пак преследва законната цел на поправяне на неправдите на комунистическия режим (вж. параграф 8 по-горе).

30. Съдът отчита разликите между делата, разгледани в решението му по цитираното по-горе дело *Великови и други*, които се отнасят до прилагането на специалното реституционно законодателство относно одържавени имоти, и настоящото дело, по което първата жалбоподателка загубва апартамента си в резултат от прилагане на общите правила относно нищожността на договорите, както са

тълкувани от националните съдилища в конкретната ситуация по делото. Въпреки тази разлика Съдът е на мнение, че приложените мерки са сходни; поради това при преценката дали в конкретния случай властите са постигнали точен баланс между общия интерес и изискванията за защита основните права на първата жалбоподателка е уместно да се прилагат критериите, изложени в решението му по делото *Великови и други* (вж. §§ 177 – 192). Съдът припомня, че той е възприел подобен подход в по-скорошното дело *Масленкови срещу България*, № 50954/99, § 34, 8 ноември 2007 г.

31. Прилагайки посочените критерии, Съдът отбелязва, че титулът за собственост на първата жалбоподателка е намерен за нищожен и тя е лишена от собственост върху имота, защото договорът, с който е придобила апартамента през 1984 г., не е подписан от надлежно оторизираното за това длъжностно лице (вж. параграф 10 по-горе). Тази грешка се дължи на пропуски от страна на властите, а не на първата жалбоподателка.

32. Освен това Съдът отбелязва, че законът, както се тълкува от националните съдилища, не ограничава със срок г-н С. М. да търси обявяване на нищожност на договора на първата жалбоподателка (вж. параграф 16 по-горе). В действителност той подава жалба срещу нея през 1997 г., седем години след решението на Върховния съд, отменящо конфискацията на имуществото му. Съдът е на мнение, че тази неограничена възможност за оспорване на валидността на правото на собственост върху имущество, придобито от държавата, не съответства на принципа на правната сигурност.

33. Поради това Съдът е на мнение, че настоящото дело е подобно на делото *Тодорова*, разгледано в решението по делото *Великови и други* (цитирано по-горе, §§ 236 – 242), по което той е установил, че властите не са успели да поставят ясни граници по отношение възстановяването на имоти от добросъвестни собственици след национализацията и че техният подход генерира правна несигурност. По делото *Тодорова* Съдът констатира, че принципът на пропорционалност изисква на жалбоподателя да бъде изплатено обезщетение, което да е съобразено с пазарната стойност на имота (вж. *Великови и други*, цитирано по-горе, § 238).

34. При все това по настоящото дело първата жалбоподателка не е получила никакво обезщетение. Съдът не приема аргументите на правителството, че тя може да получи обезщетение, тъй като има право на компенсаторни записи по Закона за обезщетяването, и може освен това да поиска да бъде настанена в общински апартамент (вж. параграф 22 по-горе). Съдът отбелязва, че чл. 5, ал. 3 от Закона за обезщетяването не дава право на лица в положението на първата жалбоподателка да получат компенсаторни записи, тъй като тази

разпоредба се отнася само за лица, които са загубили жилищата си на основание на чл. 7 от Закона за възстановяване собствеността върху одържавени недвижими имоти (вж. параграф 15 по-горе). Правителството не представя никакви примери на съдебни решения, по които тази разпоредба е приложена в случаи като на първата жалбоподателка, и не посочва друга разпоредба, която ѝ дава право да получи компенсаторни записи. Що се отнася до аргумента на правителството, че тя би могла да поиска да бъде настанена в общинско жилище, Съдът отбелязва, че това не може да компенсира загубата на апартамента ѝ.

35. Тъй като първата жалбоподателка не разполага с никакви средства да получи обезщетение, възражението на правителството относно неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, което бе присъединено към разглеждането на жалбата по същество (вж. параграф 25 по-горе), трябва да бъде отхвърлено.

36. Затова Съдът заключава, че в случая не е постигнат справедлив баланс между обществения интерес и необходимостта да се защити правото на собственост на първата жалбоподателка. Ето защо е налице нарушение на чл. 1 от Протокол № 1.

II. ТВЪРДЯНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛ. 8 И ЧЛ. 14 ОТ КОНВЕНЦИЯТА ПО ОТНОШЕНИЕ НА ПЪРВАТА ЖАЛБОПОДАТЕЛКА

37. Първата жалбоподателка се оплаква по чл. 8 от Конвенцията, че е лишена от жилището си и в допълнение, че това представлява намеса в нейния личен живот и семеен живот. Тя също така се оплаква на основание на чл. 14 от Конвенцията, че законодателството, приложено в нейния случай, облагодетелства държавата в ущърб на добросъвестните купувачи на държавна собственост като нея, както и че тя е поставена в по-неизгодна позиция в сравнение с лицата, които купуват държавна собственост след 1996 г., когато става възможно такива имоти да се придобиват по давност.

A. Допустимост

1. Вземайки предвид своето заключение в параграф 26 по-горе, Съдът счита, че тези оплаквания трябва да бъдат обявени за допустими.

Б. По същество

39. Съдът разгледа по-горе жалбата на първата жалбоподателка, че тя е произволно лишена от собственост. С оглед на заключението си по този въпрос Съдът счита, че не възникват отделни въпроси по чл. 8 и чл. 14 от Конвенцията (вж. съответно *Великови и други*, цитирано по-горе, §§ 250 – 252).

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА ПО ОТНОШЕНИЕ НА ВТОРИЯ И ТРЕТАТА ЖАЛБОПОДАТЕЛИ

40. Вторият и третата жалбоподатели също се оплакват, че са лишени от жилището си и че властите са се намесили в техния личен и семеен живот.

41. Съдът разгледа тези оплаквания. В светлината на всички материали, с които разполага, и доколкото въпросите, от които са налице оплаквания, са в рамките на неговата компетентност, той установи, че те не разкриват никаква проява на нарушаване на правата и свободите, изложени в Конвенцията или Протоколите към нея. От това следва, че тази част от жалбата е явно необоснована и трябва да бъде отхвърлена в съответствие с чл. 35, ал. 3 и 4 от Конвенцията.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

2. Чл. 41 от Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

А. Вреди

43. По отношение на обезщетението за вреди Съдът счита, че е целесъобразно да приеме подхода, изложен в други подобни дела (вж. *Тодорова и други срещу България* (справедливо обезщетение), № 48380/99, № 51362/99, № 60036/00 и № 73465/01, 24 април 2008 г.), и по-специално подхода, следван по делото *Тодорова* (вж. параграфи 11 и 13 – 20 от цитираното по-горе решение).

1. Обезщетение за имуществени вреди

44. Първата жалбоподателка иска държавата да бъде осъдена да ѝ прехвърли собствеността на апартамент, подобен на онзи, който е загубила. Ако това не бъде направено, тя претендира 184 600 лева

(равностойността на приблизително 95 000 евро) за стойността на апартамента. Представа експертна оценка от месец октомври 2008 г. от ангажиран от нея експерт, който оценява стойността на имота на тази сума. Тя претендира също така 9 960 евро за платения от нея и втория жалбоподател наем от август 2004 г. до септември 2008 г. В подкрепа на този иск тя представя съответните квитанции.

45. Правителството не представя коментар.

46. Съдът, като взе предвид обстоятелствата по делото, както и информацията за цените на недвижимите имоти в София, с която разполага, присъжда на първата жалбоподателка 73 000 евро за имуществени вреди.

2. Обезщетение за неимуществени вреди

3. Първата жалбоподателка претендира 11 000 евро.

4. Правителството не представя коментар.

5. Като взе предвид обстоятелствата по делото и произнасяйки се по справедливост, Съдът присъжда на първата жалбоподателка 4 000 евро по този иск.

Б. Разноски

50. Жалбоподателите претендират 2 010 евро за тридесет и три и половина часа правна работа на техния адвокат, г-жа С. Маргаритова-Вучкова, след уведомлението за жалбата, при часова ставка от 60 евро. В подкрепа на този иск те представят договор за процесуално представителство и отчет-график. Те искат присъдената им по този иск сума да бъде платена директно на г-жа Маргаритова-Вучкова.

51. Жалбоподателите претендират също 250 лева, равняващи се на 130 евро, които вече са платени от тях за правната работа на г-жа Маргаритова-Вучкова. Те претендират освен това 600 лева (равностойността на 308 евро) за адвокатски хонорар, начислен от адвоката, подготвил първоначалната жалба до Съда, както и 378,50 лева (равностойността на 194 евро) за пощенски разходи и превод. В подкрепа на тези претенции те представят съответните квитанции.

52. Правителството не представя коментар.

53. Според практиката на Съда жалбоподател има право на възстановяване на разноски само доколкото е доказано, че те са действително и по необходимост направени и са в разумен размер.

54. По отношение на адвокатския хонорар, начислен от г-жа Маргаритова-Вучкова, като взе предвид това, че тя не е участвала в първоначалните етапи на производството и че част от оплакванията са отхвърлени, Съдът присъжда на първата жалбоподателка 1 000 евро по този иск. Тъй като г-жа Маргаритова-Вучкова вече е получила 130

евро от жалбоподателите, 870 евро от присъдената сума трябва да бъдат платени директно по банковата ѝ сметка.

55. По отношение на останалия адвокатски хонорар и другите разноски, като взе предвид информацията, с която разполага, Съдът установи, че те са били действително направени и необходими. Що се отнася до размера им, с оглед на това, че някои от оплакванията са отхвърлени, той смята, че е разумно да присъди на първата жалбоподателка 500 евро.

В. Лихва за забава

6. Съдът счита за подходящо лихвата за забава да бъде изчислена на основата на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка, с добавени три процентни пункта.

ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО:

1. *Решава* да присъедини към разглеждането на делото по същество въпроса за изчерпването на вътрешноправните средства за защита;
2. *Обявява* за допустима жалбата на първата жалбоподателка, а жалбата на втория и третата жалбоподатели за недопустима;
3. *Постановява*, че по отношение на първата жалбоподателка е налице нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията и съответно *отхвърля* предварителното възражение на правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита;
4. *Постановява*, че по отношение на първата жалбоподателка делото не изисква отделно разглеждане по чл. 8 и чл. 14 от Конвенцията;
5. *Постановява*
 - (а) ответната държава да заплати на първата жалбоподателка в срок от три месеца от датата, на която съдебното решение влезе в сила в съответствие с чл. 44, ал. 2 от Конвенцията, долупосочените суми в левова равностойност към датата на плащането:
 - (i) EUR 73 000 (седемдесет и три хиляди евро) за имуществени вреди и EUR 4 000 (четири хиляди евро) за неимуществени вреди, заедно с всички данъци, които могат да бъдат дължими върху тези суми;

(ii) EUR 1 500 (хиляда и петстотин евро) за разноси, заедно с всички данъци, които могат да бъдат дължими от първата жалбоподателка върху тази сума, от които EUR 870 (осемстотин и седемдесет евро) да бъдат платени директно по банковата сметка на процесуалния представител на жалбоподателите;

(б) след изтичане на горецитирания тримесечен срок до извършване на плащането ще бъде дължима обикновена лихва върху горната сума в размер, равен на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка за периода на забава, с добавени три процентни пункта;

6. *Отхвърля* останалата част от иска на жалбоподателите за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и оповестено в писмен вид на 2 юли 2009 г. в съответствие с чл. 77, ал. 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудия Вестердик
Секретар на Отделението

Пеер Лоренцен
Председател